

na beneficij. Iza osude ženičbenoga suda opredjeljuje se rok stran-
kama, da mogu prizvati na viši sud, ako nisu zadovoljni s osudom.
Vrijeme određeno za dosjelost i zastaru također je ovakav tempus
utile. Inače je tempus continuum t. j. vrijeme neprekidno kao n. pr.
annus novitiatus, aetas puerorum ante septennium, tempus pa-
schale i dr. (Nastavit će se.)

Kratak tumač V. poglavlja „de praeparatione remota ad ministerium praedicationis“ uputâ S. Congregationis Consistorialis ad 20. Juna 1917.

(Nastavak.)

23. Može se izvagjati zaglavak u formi ili entimeme ili silo-
gizma ili dileme itd. Kada govornik hoće da svoje dokaze iz-
nese pred svoje slušače, valja da im dade drugu formu, a to je,
što se zove govornička forma. Razlog je tomu, što kada bi
govornik dao ožetu formu svojim razlozima (osim kojeg osam-
ljenog slučaja) silogizma ili entimeme itd., ne bi postigao kod
svakoga govornički efekat. To je razumljivo stoga, što ožeta
i geometrička silogistična forma iziskuje u slušačima veliku na-
petost duha, što se dakako ne smije od svakoga iziskivati, pa
se i ne može. Govornička je forma raširena, stoga treba više
vremena, da slušač misli na ono, što čuje, to ga vele ne umara.
Govornička forma služi se ilustracijama, primjerima, koji nam
poput plastike stvar prikazuju pred očima, te se mogu bolje u
pameti držati nego apstraktne riječi. Aristotel kaže: retorika
udara iz hreka dijalektike, i nije drugo već njena širiteljica.
Cicero (de claris oratoribus) govori: dijalektika je sužena rje-
čitost, a zbijena je retorika raširena dijalektika. Logika daje
govorniku dobro i čvrsto zglobljeni kostur, a govorniku valja
da ga ispuni mesom. Da govornik raširi dokaze logično za-
mišljene, po svjedočanstvu Ciceronovu, nema prikladnije forme
do kolektivne forme. Kolektivna forma ima običajno pet dijela,
a to su: 1. Propozicija, to je ono, što se hoće da do-
kaže. 2. Razlog, to je dokaz, što ga logici zovu ratio quia.
3. Dokaz, kojim se bolje potvrđuje, što se je već prije do-
kazalo. 4. Ilustracija, običajno primjer uzet ili iz po-

vijesti ili svagdanjega iskustva, u kojem se činom pokazuje ona propozicija, koja se je postavila na prvo mjesto. Mjesto primjera može se navesti auktoritet koje velike ličnosti, i njenim auktoritetom potvrditi, što se je kazalo. 5. Z a g l a v a k. — Iznosim primjer. Neki govornik htio je da dokaže, da je Bog pravi naš prijatelj. Dokaz ove propozicije sadrži se u entimemi: Bog ljubi ljude i tada, kada su bijedni. Dakle je Bog pravi prijatelj. Ovu entimemu ovako raširuje:

1. Propozicija. »Tko su oni, prema kojima je Bog dao dokaze očite pravoga i iskrena prijatelja? Zna li, tko su ti? To su vam oni, koji su žalosni, potlačeni, siromasi, utrujeni.«

2. Razlog. »*Ad quem respiciam* — govori kroz usta Izajije proroka — *nisi ad pauper culum?* Ovaj razlog je vogjen iz auktoriteta Sv. Pisma, kojim se potvrđuje propozicija.«

3. Potvrda. »A to su najbolje okušali Izraelićani, kojim ako je ikada Bog se sklon pokazao, bilo je to tada, kada ih je vidio, da su ih Egipćani pritisli i činili im da gnjiju u kalu poput žabica...« itd.

4. Ilustracija. »Gledajte Lazara, onoga velikoga brata Marije i Marte. U kojemu je momentu Isus pokazao da mu je Lazar najmiliji? To je bio čas, kada je Lazar već mrtav bio odvratán i samim svojim sestrama.«

5. Z a g l a v a k. »Kle Gospodin je htio pokazati, da Lazara voli, i ako je on trnuo u grobu. *Crevit miseria non decrevit amicitia.*«

Ovaj primjer, što navodim, navodim kao formu, i ako možda ilustraciju, koja se ovdje upotrebljava, ne bi ilustrovala uspješno propoziciju, kojoj je namjenjena. Osim ove forme mogu se i druge upotrijebiti kraće i dulje. Kraće ako se ne ima u obilju razloga i primjera, dulje ako se imade toga izobilo. Tako može se upotrijebiti ova forma govornička: 1. Propozicija. 2. Razlog. 3. Razlog. 4. Ilustracija. 5. Dokaz. 6. Ilustracija. 7. Ilustracija. 8. Z a g l a v a k.

III. »Normae« govore: *prae manibus habeant et gustent exemplaria insignia, quae in omni concionum genere Sancti Patres reliquerunt.*« Naslade ne može imati govor, kao što niti koja druga stvar, ako

joj se ne pozna vrijednost. Vrijednost pak jedne besjede u tomu je, ako je zgodno — prama okolini, u kojoj valja da bude izrečena — zamišljena, argumenat pak bude zgodno iznešen pred slušače i bude okrunjen očekivanim uspjehom. Ne bude li govor imao ovu vrijednost, bude li je pak imao, a ne bude li ona poznata čitaocu, on ne može nipošto ugoditi govorom. Valja da se vrijednost govora očituje čitaocu. Svi se čitaoci ne naslagjuju ili se ne naslagjuju u jednakoj mjeri i onakovim govorima, koji zaslužuju da se njim naslagjuju. Uzrok je tomu (nije jedini ali je na prvom mjestu) što vrijednost govora ukrivena ostaje ili potpuno ili djelomično čitaocima. Za početnika nije dosta letimično čitanje, ako se hoće da ga osladi jedna dobro zamišljena i vješto izvedena besjeda: tu treba uz pripomoć vješta učitelja tako zvana retorička analiza govora. Moglo bi se možda posumnjati, da li se bogoslovi moraju smatrati početnicima u ovomu pitanju, ako se uzme u obzir, da su oni kroz gimnazijske tečaje prevodili, tumačili, čitali i Demostena i Cicerona, i da im megjutim nijesu nepoznati pobolji pisci moderni, bar u odlomcima njihovih pjesničkih i prozaičkih djela. Sumnjalo se, ne sumnjalo o tomu, čini se ipak, da bi se teolozi unatoč svemu tomu ipak morali još smatrati početnicima, a to stoga, što i ako su prevodili na pr. Ciceronove govore, oni su morali na prvom mjestu da svladaju poteškoće latinskoga jezika, njegovih morfoloških i sintaktičkih formi, koje su im stale na putu, da dosegnu do smisla, što je auktor htio kazati, a pri tomu nije im ostajalo ni vremena, a možda ni umne snage da obuhvate, čitavu arhitektonsku zgradu jednoga govora u čitavoj cjelosti njegovoj i u pojedinim dijelima, pa i u ovoj nutarnjoj svezi dijelova sa cjelinom. — Retoričkom analizom moći će i početnici naslade naći u dobrim govorima i tu naći sigurne upute u sastavljanju govora i crpsti bolje dokaze za ovu ili onu evangjelsku istinu iz dobrih govornika, kojim će se poslužiti do potrebe u sličnim ili drugim svojim govorima, a da ne postanu tim plagijatori. — Analiza je govora u tomu, kada se odijeli u govoru uvod, što zovu retori exordium od zaglavka iliti peroracije i govora. Ovako podijeljen govor u tri dijela — ako inače bude imao tri dijela — valja analizom naći, što je govornik htio da dokaže, što retori zovu assumptum, pa i dokaze, kojim se je služio, da dokaže svoj assumptum. Buduć da govornik iznosi svoje dokaze u retorskoj formi dobro je — analizujući

govor --- da se ta retorska forma svede ili na logičnu entitemu ili silogizam. Na ove forme sveden svaki pojedini dokaz, koji je zaogrnut retorskom formom, pruža prilike čitaocu, da laglje obuhvati i uvidi mu odmah njegovu pravu krjepčinu: da li naine poragja izvjesnost ili samo neku vjerojatnost, a u ovomu zadnjemu slučaju da li poragja dosta jaku ili samo slabu. Ako se pojedini argumenti ne svedu na logične forme, teže je vidjeti --- naročito početnicima --- pravu njihovu vrijednost. Retorka forma proširena, kadikad zaodjevena blistavim sjajem slika i prispodoba, može ne vele oštru umu oku ukriti i slabu stranicu argumentacije.

Valja lučiti formu od sadržaja i logične snage u govoru. Može biti blistava forma, a slaba uvjerljiva snaga ili nikakova. Ako je udruženo skupa i jedno i drugo, ako se obadvaje očituje čitaocu, on ne može, a da ne uživa i da se ne naslagjuje ovakovom besjedom. — Analizom može se jedan govor, koji je dug više stranica, u shematičnom pregledu prikazati na samoj jednoj stranici. U takovu shematičnomu pregledu odmah se može opaziti jedinstvenost i mnogobrojnost, cjelina i pojedini dijelovi, sveza harmonična izmegju dijelova i cjelosti. Analizom ovakovom vježbati će se početnici, a to će im dosta pomoći i pri sastavljanju njihovih besjeda.

24. »Normae« napominju izrijekom Sanctos Patres. Razlog je tomu, što i ako bi glasoviti govornici starine pa i moderni profani pisci mogli pružiti evangielskom propovijedniku vanjsku formu, kojom bi on zaodjenuo svoje govore, ne bi mu mogli ipak pružiti nešto, što je glavno. Profani pisci starine služe se motivima čisto prirodnim, da utječu na slušače. Sveti oci služe se motivima i prirodnim i nadprirodnim, a tim se mora služiti i evangjeoski propovijedatelj, stoga »Normae« i preporučuju »exemplaria insignia sanctorum patrum«. Kada je Perikle govorio atenskomu narodu o žrtvama rata Peloponeškoga, da ublaži bol narodnu, ovako je govorio. »Kada naša otadžbina postane velika, tada mislite, da tu veličinu morate zahvaliti onim hrabrim junacima, koji nijesu podlegli strahu, onim heroima, koji i ako im se sreća nije osmjehnula, oni su ostali ipak vjerni svojoj otadžbini i hrabrosti. Oni, budući posvetili svoj život sveopćem dobru, stekli su sebi najsajnije časti groba, i spomen, koja uginuti neće. Ja ne govorim samo o ovomu grobu, gdje se čuvaju njihovi smrtni ostatci, već govorim o onomu

širokomu, gdje njihova slava odrazuje se u sjajnim djelima srčanosti, rječitosti i tu će počivati blaga bez konca. Jer je čitav svijet mauzolij velikih duhova, a ne samo jedan natpis, jedan stup ili koji drugi slični spomenik. Njihova spomen ovjekovječuje se u pameti i inostranaca krepčinom njihove misli čak jače i trajnije, nego materijalnim djelima spomenika.«

Ovako govori jedan poganski govornik. Nema sumnje, da su ovo dobri motivi, koji mogu ublažiti tugu i bol u duhovima, koji su prožeti ljubavi zemaljskom otadžbinom, nad kojom ne poznaju druge i kojoj svaka druga mora da bude potpostavljena. *Dulce et decorum est pro patria mori*«, dobar je motiv, ali bi kršćanski govornik drugačije govorio i drugim motivima služio se, koji bi uspješniji bili da razvedre najnužno čelo jednoga kršćanina, nego li je slava imena, koja će se raznositi od koljena na koljeno, i čuvati na kakvom kamenom spomeniku i trajati kraće ili dulje iza smrti, dok ne izblijedi i izžezne.

Sv. Grgur iz Nazianza ovako govori o svomu bratu Cezariju u pogrebnomu govoru. »Koliko je vremena Cezarije pošao sa ovoga svijeta prije nas? Koliko nam vremena ostaje, da oplakujemo njegov gubitak? Nijesmo li mi već na vratima, da ugjemo pod istu ploču, da se rastavimo u prah? Kako ćemo se mi okoristiti ovim kratkim vremenom, što nam još preostaje? Da vidimo još nešto zla i pretrpimo i možda učinimo pa da platimo svoj dug, kojemu se ne može nitko izmaknuti, poći za onim, predhoditi ove, oplakivati jedne, biti oplakivani od drugih, primiti na dar suze od onih, koji će nas slijediti, što smo mi poklonili onim, koji su se prije nas preselili. Takav je život nas umrlih: ta je igra na pozornici ovoga svijeta. Dolazimo iz ništa, da živimo a živimo, da budemo uništeni. Što smo mi? San, koji nestaje, utvara, koja se ne da rukama zahvatiti. To je lijet ptice, broda sred mora, koji ne ostavlja traga za sobom, praha, dima, rose, koja se rasčinja, cvijeta, koji cvate i već vehne.« — Ovako može govoriti, jedan, komu je — prana kršćanskom nauku — svijet i život ljudi »stadium«, u koji je čovjek stupio časovito da steče vijenac pobjede svojim krjeposnim djelima, koji ga vijenac čeka u drugom životu, životu bezkonačnu, životu blaženomu. — S. Ambrozije u nadgrobnom govoru Satiru ovako govori: »Naše će suze svršiti, buduć da se krstjani moraju razlikovati od pogana. Neka plaču oni, ko-

• jim ne ostaje nijedna nada u drugomu životu. Mi, kojim smrt nije uništenje prirode, već svrha progona, moramo otrti naše suze. Nevjernici se tješe tim, što je smrt svrha trpnje; nama, kojim smrt znači nešto više, valja da dademo dokaze više krjeposti i jače ustrajnosti. Naši nas mili ne ostavljaju, već pred nama idu: oni nijesu žrtva smrti, jer vijencem slavodobića ulaze u vječnost.«

I poganska filozofija može nam pružiti motiva, da krjeposni budemo, ali ti motivi blijede, iščezavaju pred onim motivima, što nam nudi kršćanstvo, a nalazimo ih u Svetim Ocima. Nevolje, bijede, progonstva, kojim bude izložena nevinost i neporočan život problem je bio, pa je i sada poganskoj filozofiji; u tomu slučaju, kojim motivima da poganska filozofija utječe na ljudstvo e da ustraje sa puta pravednosti i poštenja, ako krjepostan život u mnogo slučajeva — a može se kazati možda — u najviše slučajeva uragja neugodnostima? Može dakako stojička filozofija ili koja druga tješiti tim nezadovoljno društvo, da je naime sama krjepost sebi najbolja nagrada; no bi li takovi motivi bili dosta jaki, da pravednik ustraje na onomu bodljikavu putu, ako bi sve moralo svršiti sa rasulom tijela? Kod S. Otaca naićemo na druge motive i jače i djelotvornije. Problem zla kršćanstvo je riješilo, stoga ono samo pružiti će nam motiva, da budemo krjeposni, i ako nam krjepost donosi neugodnosti. Ako jedna na pr. zaručnica trpi i sebe skončava stoga, što je zlobni jezik orcnio njenu nevinost pred njezinim mužem, koji je nepravedno odbija sada od sebe i krivim je okom gleda; trpi ona dakako, ali joj tu bol ublažuje Isusov govor na brijegu »blaženi ubogi duhom, jer je njihovo kraljestvo nebesko... blaženi, koji trpe progonstvo radi pravde, jer je njihovo kraljestvo nebesko...« Za ovakove motive poganstvo nije znalo, stoga ih nije moglo niti pružiti ljudstvu.

»Normae« preporučuju »insignia exemplaria Sanctorum Patrum« ne toliko pogledom na njihovu formu, jer i ona na sebi — glede forme — nose sve prednosti i mane ukusa svoga doba i naroda, u kojemu su živjeli, već preporučuje pogledom na sadržaj i motivaciju, kojom se oni služe da pridignu narod i njega za sobom povuku i potisnu onim idealima što nas je naučilo sv. Evangjelje. (Nastavit će se.)

